

Çocuk İhmali ve İstismarı Hakkında İlköğretim Öğretmenlerinin Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of knowledge levels of primary education about child neglect and abuse

Yasin Yıldız^{1*}, Murat Kaçar², Eda Albayrak³, Tuğba Çalaboğlu¹, Semiha Çakmak¹, Tuğba Bayraktar¹

¹Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Rize

²Rize Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kliniği, Rize

³Rize Devlet Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Rize

ÖZET

Amaç: Çocuk ihmali; bir çocuğun sağlık, eğitim, beslenme, barınma, duygusal gelişim gibi farklı alanlardaki gereksinimlerinin sağlanmasında oluşan yetersizlik durumudur. İstismar ise çocuklara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli olan kişiler ya da yabancılar tarafından, beden ve/veya psikolojik sağlıklarına zarar verecek, sosyal gelişimlerini engelleyecek biçimde uygulanan tüm fiziksel, duygusal ya da cinsel tutumları olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada amacımız; çocukların ailesinden sonra en fazla birlikte zaman geçirdikleri öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali açısından farkındalıklarını ve bilgi düzeylerini artırmaktır.

Yöntem: Çalışmamız 129 öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerden imzalı onay alındıktan sonra anket uygulanmış sonrasında çocuk ihmali ve istismarı hakkında bilgilendirme yapılmış ve eğitim sonrası anket tekrarlanmıştır.

Bulgular: Çalışmamıza katılan 129 öğretmenin 70'i erkek 59'u bayan olup yaş ortalaması 32,6±7,9 (22-64) yıl olarak bulunmuş, mesleki tecrübelerine bakıldığında ortalama 8,2±7,4 (1-37) yıldır öğretmenlik yaptıkları gözlenmiştir. 129 katılımcıdan alınan anketin sonuçları değerlendirildiğinde; eğitim öncesi ortalama puan 58,4±4,9 (48-69) iken eğitim sonrasında ortalama puan 65,9±6,4 (50-80) ve istatistik olarak anlamlı bulunmuştur (p<0,001).

Sonuç: Öğretmenler, çocuk istismar ve ihmali durumlarında çocuğa uygun yaklaşım ve tutumlar konusunda ve yasal sorumluluk veya zorunluluklar konularında bilinçlendirilmelidir. Öğretmenlere bu konu ile ilgili düzenli olarak seminer, sempozyum ve konferanslar düzenlenmelidir. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik öğretmenlerinin okullarda daha aktif ve etkin çalışmaları sağlanmalıdır. Çocuklar için cinsel eğitimin önemi vurgulanmalı ve okul müfredat programları içine yerleştirilmelidir. Okullarda verilecek cinsel eğitim programları; sağlıklı cinsel gelişim bilgisi vermeyi ve çocukların kendilerini cinsel istismardan koruma yollarını öğretmeyi hedefleyen nitelik ve içerikte olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İhmal, istismar, öğretmen, eğitim

ABSTRACT

Objective: Child neglect refers to deficiencies in meeting a child's needs in various areas, such as health, education, nutrition, accommodation and emotional development. Abuse, on the other hand, is defined as all physical, emotional or sexual attitudes on the part of individuals charged with caring for and educating the child, or of strangers, in such a way as to damage the child's physical and/or psychological health or obstruct social development. Our purpose in this study was to increase levels of awareness and information in terms of child abuse and neglect among teachers, with whom children spend most of their time, after their families.

Method: Our study was performed with 129 participants. Following receipt of written consent, teachers were administered a questionnaire and then received information concerning child abuse and neglect. The questionnaire was re-administered after this training.

Results: The 129 teachers enrolled consisted of 70 men and 59 women, with a mean age of 32.6±7.9 (22-64) years and a mean professional experience of 8.2±7.4 (1-37) years. The mean pre-education score of the 129 participants was 58.4±4.9 (48-69), while the mean post-education score was 65.9±6.4 (50-80), the difference being statistically significant (p<0.001).

Conclusion: Teachers must be made aware of the correct approach to be adopted toward children in the event of child neglect and abuse and of their legal obligations or responsibilities. Regular seminars, symposia and conferences must be organized for teachers on this subject. Teachers providing psychological counseling and guidance must be enabled to work more actively and effectively in schools.

Key Words: Neglect, abuse, teacher, education

Bu çalışma 60. Milli Pediatri Kongresinde poster olarak sunulmuştur,

*Sorumlu Yazar: Dr. Yasin YILDIZ, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Rize/Türkiye, Tel: +90 (362) 230 91 00, Fax: +90 (362) 230 03 96, E-mail: yasinildizmd@gmail.com

Geliş Tarihi: 26.03.2017, Kabul Tarihi: 12.06.2017

Giriş

Çocuk ihmal ve istismarı; toplumun tamamını ilgilendiren, psikolojik, tıbbi ve adli yönleri ile travmatik sonuçları olan sosyal bir problemdir. Çocuk istismarına, uygarlık tarihi boyunca her kültürde rastlanmasına karşın insanlığın konuya dikkati son iki yüzyılda çekilebilmiş, ilk kez 1860 yılında çocukların cinsel ve fiziksel istismarı konusuna değinilmiştir (1).

Çocuk ihmali; bir çocuğun sağlık, eğitim, beslenme, barınma, duygusal gelişim gibi farklı alanlardaki gereksinimlerinin sağlanmasında oluşan yetersizlik durumudur. İstismar ise çocuklara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli olan kişiler ya da yabancılar tarafından, beden ve/veya psikolojik sağlıklarına zarar verecek, sosyal gelişimlerini engelleyecek biçimde uygulanan tüm fiziksel, duygusal ya da cinsel tutumları olarak tanımlanmaktadır (2,3). Çocuk istismarı ve ihmalinin; ihmal, fiziksel, cinsel ve duygusal istismar şeklinde dört alt tipi tanımlanmıştır (3).

Çocuk istismarına ilişkin veriler, bildiri yapıları vakalardan oluşmaktadır. Ancak istismara uğrayan çocukların büyük bir kısmının ne yazık ki hiç bildirilmediği bilinen bir gerçektir. Dünyada Aile Çevresinde İstismar (WorldSAFE) projesinde beş ülkede fiziksel istismarın yaygınlığı incelenmiş ve bu ülkeler için yaygınlık oranlarının; Amerika Birleşik Devletleri ve Şili’de %4-%85, Filipinlerde %21-%82, Mısır’da %26-%72 ve Hindistan’da %36-%70 arasında değiştiği bulunmuştur (4). Türkiye’de yapılan Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırmasında; 7-18 yaş çocukların %43’ünün fiziksel istismara, %51’inin duygusal istismara, %25’nin de ihmale maruz kaldığı belirtilmektedir (5). Ayrıca iki yıl içerisinde “Türkiye Adli Tıp Kurumu Morg İhtisas Dairesi”ne gelen çocuk ölümlerinin; % 74.5’i ihmal, % 13.9’u fiziksel istismar, % 5.6’sı fiziksel istismar ve ihmal, % 6’sı cinsel istismar nedeni ile meydana geldiği rapor edilmiştir (6).

Çocuk istismarını kolaylaştıran başlıca risk faktörleri; çocuk, anne-baba, sosyal yapı ve toplumla ilgili risk faktörleri olarak dört ana başlıkta incelenebilir:

Çocuk ile ilgili risk faktörleri; çocukta hiperaktivite, tik, kekemelik, davranış bozukluğu bulunması, özürülü çocuk (fiziksel sakatlık, doğumsal anomaliler, zeka geriliği vb.), aşırı ağlayan çocuk, okul başarısızlığı ve antisosyal arkadaş grubu varlığı, enüresis nokturna-uyku düzensizliği olan çocuk, iştahsız veya aşırı iştahlı çocuk, gebe annenin diğer çocuğu veya ikiz-üçüz çocuklardan biri olmak sayılabilir (7).

Anne-baba ile ilgili risk faktörleri; çocukluklarında istismara uğramış olmaları, mutsuz çocukluk geçirmiş olmaları, her türlü ruhsal problemler ve hastalıklar (depresyon, kişilik bozuklukları vb.), duygusal açıdan olgunlaşmamış olmaları (çocuğun sorumluluğunu alabilecek olgunlukta olmamaları), alkol ve/veya madde bağımlısı olmaları, üvey anne veya baba, küçük yaşta (20 yaşın altında) doğum yapan anne, sık aralıklarla doğum yapan anne, ana babanın beklentilerinin çocuğun gelişimi ile uygunsuzluğu, hoşgörüsüz ya da aşırı kaygılı olmaları, düşük eğitim düzeyi olarak sayılabilir (8).

Ailenin sosyal yapısı ile ilgili risk faktörleri; fakirlik, evsizlik, işsizlik, düşük eğitim düzeyi, zamansız ve istenmeyen gebelik veya evlilik dışı gebelik, stresli iş ortamı veya iş yaşamında başarısızlık, stresli yaşam olayları, sosyal izolasyon ve sosyal destek zayıflığı, kültürel açıdan ebeveynlerin uyumsuzluğu, sağlık-bakım ve sosyal hizmet olanaklarına yeterince ulaşamama örnek verilebilir (9).

Toplumla ilgili risk faktörleri; sosyal eşitsizlikler, korumaya yönelik yasa olmaması veya uygulanmasındaki aksaklıklar, çocuğa verilen değerin az olması, şiddetin sosyal kabul edilebilirlik oranının yüksek olması, çocuk-aile politikaları (ebeveynin çocuğu terk etmesi, annenin çalışması, çocuğun bakımının sağlanamaması vb.), istismara uğrayan çocuğun saptanarak buna müdahale edecek koruyucu sağlık hizmetlerinin kapsamı ve yaygınlığı konusundaki yetersizlikler, eğitimcilerin kişilik ve ruhsal yapısı ile ilgili sorunlar sayılabilir (10).

Çocuk ihmal ve istismarı birçok yasa ile teminat altına alınmıştır; Birleşmiş Milletler’in “Çocuklara Uygun bir Dünya” adlı Genel Kurul Kararı, Avrupa Birliği’nin 2007 yılında imzaladığı “Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, Amerika Birleşik Devletleri’nde cinsel suçlarla ilgili cezalar (Federal Ceza Kanunu 2241-2243. maddeler) bunlara örnek gösterilebilir (11). İstismar ve ihmal her ne kadar yasal olarak güvence altına alınmış olsa da resmi makamlara bildirimler konusunda ne yazık ki güçlükler yaşanmaktadır. Durumdan haberdar olan her bireyi ilgilendirdiği gibi kamu kuruluşlarında çalışan sağlık personeli, öğretmen ve diğer memurların da bildirimde bulunmaları zorunludur. Türk Ceza Kanunu Madde 279’da “Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” ifadesi yer almaktadır (12).

Öğretmenler, çocukların evden sonra en çok vakit geçirdiği okullarda, öğrencilerin davranışsal değişimleri gözleme, çocuk istismarı ve ihmali riskini tanıma, önleme ve bildirme konularında yaşamsal nitelik taşıyan kilit bir konumdadırlar. Öğretmenler, çocukları yaşlılarıyla bir arada gördükleri için aradaki farkı daha iyi algılayabilir, davranışlarındaki içe kapanma, mutsuz, keyifsiz görünme, dikkatini toplayamama, okul başarısında düşme, hırçınlık, saldırganlık vb. değişiklikleri gözlemleyebilirler. Herhangi bir sorunla karşılaşan öğretmen, öğrencisinin kendisiyle konuşması için uygun ortamı yaratabilir. Böylece öğrenciye yararlı olabilecek çözümler üretilmesine katkıda bulunabilir (13). Ayrıca “kimi zaman istismarın aile bireylerince yapıldığı da göz önüne alındığında” çocuğun ailesinden sonra birinci dereceden yaşam alanına giren öğretmenlerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada amacımız; çocukların ailesinden sonra en fazla birlikte zaman geçirdikleri öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali açısından farkındalıklarını ve bilgi düzeylerini artırmaktır.

Yöntem

Çalışmamız Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile ortaklaşa gerçekleştirilmiş olup bir eğitim çalışması olarak planlanmış ve 129 öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerden imzalı onay alındıktan sonra anket uygulanmış sonrasında çocuk ihmali ve istismarı hakkında Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Uzmanı tarafından eğitim toplantısı yapılmış ve eğitim sonrası anket tekrarlanmıştır. Sorulara verilen yanıtlar 1-4 arasında puanlandırılmış (1-Katılmıyorum 2-Genel olarak katılmıyorum 3-Genel olarak katılıyorum 4- Kesinlikle Katılıyorum) toplam puanlar eğitim öncesi ve sonrası olarak karşılaştırılmıştır (olumsuz yanıtı cevaplarda puanlama tersten hesaplanmıştır). Veriler SPSS 21.0 programı ile analiz edilmiştir. Eğitim öncesi ve sonrası cevaplar; İki Eş Arasındaki Farkın Önemlilik Testi (Paired Samples t Test) ve Bağımlı İki Grup Arasındaki Farkın Önemlilik Testi (Wilcoxon Testi) kullanılarak karşılaştırılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p = 0.05$ alınmıştır.

Çalışmamız için Trabzon Kanuni Eğitim Araştırma Hastanesi Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır.

Bulgular

Çalışmamıza katılan 129 öğretmenin 70'i (%54,2) erkek 59'u (%45,8) bayan olup yaş ortalaması

32,6±7,9 (22-64) yıl olarak bulunmuştur. Katılımcıların mesleki tecrübelerine bakıldığında ortalama 8,2±7,4 (1-37) yıldır öğretmenlik yaptıkları gözlenmiştir. Öğrenim durumları, çocuk ihmali ve istismarı hakkındaki bilgilerini edindikleri kaynaklar, şüpheli durumlarda müdahale ve bildirimde bulunup bulunmama ihtimalleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin demografik verileri

		n	%
Öğrenim durumu	Lise	6	4,7
	Üniversite	122	94,6
	Yüksek lisans	1	0,8
İstismar konusunda Bilgi Kaynağı*	Televizyon	97	75,2
	İnternet	104	80,6
	Okul	50	38,8
İstismar konusunda Bilgi Kaynağı*	Sağlık Eğitimi	9	6,9
	Yeterlidir	20	15,5
İstismar konusunda Bilgi Kaynağı*	Yeterli değil	109	84,5
	İhbar ederim	120	93,1
İstismar konusunda Bilgi Kaynağı*	İhbar etmem	9	6,9
	Müdahale ederim	114	88,4
İstismar konusunda Bilgi Kaynağı*	Müdahale etmem	15	11,6

*: soruya birden fazla yanıt verilmiştir.

Anket sorularından aileler ile ilgili risk faktörlerini içeren sorulara öğretmenlerin eğitim öncesi ve sonrası verdikleri yanıtlar Tablo 2'de, çocuklar ile ilgili risk faktörlerini içeren sorulara öğretmenlerin eğitim öncesi ve sonrası verdikleri yanıtlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Anket sorularından ihmal-istismar sonrası çocukların fiziki ve psikiyatrik durumları hakkındaki sorulara öğretmenlerin eğitim öncesi ve sonrası verdikleri yanıtlar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Ankete katılan öğretmenlerin başarı oranlarını belirlemek amacıyla; sorular 1-4 puan ile derecelendirilmiş ve 20 soru için maksimum 80 puan olarak belirlenmiştir. 129 katılımcıdan alınan anketin sonuçları değerlendirildiğinde; eğitim öncesi ortalama puan 58,4± 4,9 (48-69) iken eğitim sonrasında ortalama puan 65,9± 6,4 (50-80) ve istatistik olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,001$).

Tartışma

Çocuk istismarı bireysel, sosyal ve kültürel sebep ve sonuçları olan, eğitim, sağlık, güvenlik, hukuk,

Tablo 2. Öğretmenlerin aileler ile ilgili risk faktörleri hakkında eğitim öncesi ve sonrası verdikleri cevaplar

Soru	Cevaplar (n)							
	Eğitim Öncesi				Eğitim sonrası			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Eğitim düzeyi düşük aileler çocuklarını daha fazla istismar ve ihmal ederler.	16	30	61	22	49	22	35	23
Ebeveynin fiziksel ve mental sağlık sorunlarının olması çocuğunu istismar ve ihmal etmesini etkilemez	43	54	24	8	61	42	16	10
İstismara maruz kaldığı düşünülen bir çocuk için adli makamlara başvuru esastır	3	3	32	91	1	1	16	111
Velilerin çocuklarının öğrenim ve genel durumlarının görüşüldüğü toplantılara gelmemesi ihmalî akla getirmez.	37	49	34	9	49	54	18	8
Aşırı ısrarcı tutum içinde olan aileler, çocuklarını daha az istismar ederler	42	71	15	1	48	60	13	8
Ailedeki çocuk sayısı istismar ve ihmalinin oluşmasında etken değildir	26	63	25	15	56	44	20	9

1-Katılmıyorum 2-Genel olarak katılmıyorum 3-Genel olarak katılıyorum 4- Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 3. Öğretmenlerin çocuklar ile ilgili risk faktörleri hakkında eğitim öncesi ve sonrası verdikleri cevaplar

Soru	Cevaplar (n)							
	Eğitim Öncesi				Eğitim sonrası			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Cinsel istismara uğrayan çocukların önemli bir bölümü fiziksel istismara da uğramıştır.	4	5	83	37	0	7	85	37
Çocuğun cinsiyetinin istismar ve/veya ihmal edilmesinde önemi yoktur	33	14	39	43	19	11	60	39
Çocuğun yüzünün donuk ve ifadesiz görülmesi, çocukta ihmal belirtisi olabilir.	5	19	84	21	0	5	92	32
Hiperaktif çocuklar, kekemelik problemi olan çocuklar ihmal-istismar açısından riskli çocuklardır	24	50	50	5	4	20	59	46
Çocukta zihinsel veya fiziksel engelin ya da davranış problemlerinin olması, istismar ve/veya ihmal riskini azaltır.	70	38	14	7	77	41	5	6
Çocuk istismarı genellikle cinsel içerikli olup farklı tipler önemsenemeyecek kadar azdır	55	42	24	8	80	31	13	5

1-Katılmıyorum 2-Genel olarak katılmıyorum 3-Genel olarak katılıyorum 4- Kesinlikle Katılıyorum

sosyal hizmet gibi birçok disiplin açısından incelenmesi gereken çok boyutlu bir olgudur. Çocuk ihmal ve istismarı sadece sosyal bir problem olmayıp aynı zamanda ciddi bir halk sağlığı sorunudur.

Çocuk istismarı ve ihmaline etki eden demografik özelliklerle ilgili yapılmış çalışmalarda; tek ebeveynin, büyük ailenin, düşük sosyoekonomik düzeyin, düşük eğitim düzeyinin, anne-babanın alkol veya madde kullanıyor olmalarının, annenin psikiyatrik hastalığının istismar riskini arttırdığı

ifade edilmektedir. İstismarcı anne-babalar genellikle kendi kişisel memnuniyetlerini çocuğunkinden üstün tutan, çocuklarını gereksinimlerini karşılayacak bir alet gibi gören, çocukla ilgili gerçekçi beklentileri olmayan, sosyal ilişkileri zayıf kişilerdir (14). Ev içinde babanın anneye zarar verecek davranışlarda bulunması, annenin de kendi çocuğuna kötü muamele uygulamasına ve o evde yaşayan çocukta davranış bozuklukları gelişmesine yol açabilmektedir. Ayrıca ev içi şiddete tanık olan çocuk potansiyel istismarcı olabilmektedir (15).

Tablo 4. Öğretmenlerin ihmal-istismar sonrası çocukların fiziki ve psikiyatrik durumları hakkında eğitim öncesi ve sonrası verdikleri cevaplar

Soru	Cevaplar (n)							
	Eğitim Öncesi				Eğitim sonrası			
	1	2	3	4	1	2	3	4
İstismara uğrayan çocuk bu olayı genellikle başkaları ile paylaşır	43	62	22	2	46	56	24	3
Cinsel istismara uğramış çocuk kendisine dokunulmasına olağan dışı tepki gösterebilir.	5	4	61	59	2	3	25	99
Kız çocuklarda, özellikle erkeklerin yanında güvensizlik ve kaygı, cinsel istismar belirtisi olabilir.	5	28	77	19	1	5	45	78
Başkalarına yönelik cinsel içerikli saldırgan davranışlarda, cinsel istismar belirtisi olabilir.	2	15	91	21	0	3	77	51
Cinsel istismara uğramış her çocuk, yaşadıklarından dolayı mutlaka belirti ortaya koyar.	6	27	44	52	76	30	11	12
Çocuğun sorunlarını sıklıkla şiddete başvurarak çözmesi, fiziksel istismarı akla getirebilir.	4	11	63	51	0	21	36	72
Tuvalet eğitimini kazanan çocuğun idrarını veya kakasını kaçırmaya başlaması, çocukta cinsel istismar belirtisi olabilir.	17	53	50	9	2	13	90	24
Çocuğun başına gelen yaralanma, kırık gibi olaylarda, anlatılan öykünün tutarsızlık göstermesi fiziksel istismarı akla getirebilir.	4	17	76	32	2	5	21	101

1-Katılmıyorum 2-Genel olarak katılmıyorum 3-Genel olarak katılıyorum 4- Kesinlikle Katılıyorum

Çocuklarda istismar ve ihmale neden olabilecek temel özelliklerden biri çocuğun bakımını zorlaştıran, gereksinimlerini arttıran nedenlerdir. Bu farklılıklar genellikle çocuğun zihinsel ve fiziksel özürülü olması ile davranış ve duygusal problemlerinin bulunmasıdır (16). Çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum ağırlığı, doğum sırası, bedensel veya zihinsel bir engelinin olup olmaması, gayri meşruluk gibi özellikleri de istismar ve ihmalde etkili olabilmektedir. Ayrıca huysuz, sürekli ağlayan, yeme-uyuma sorunu olan ve anne-babalarıyla kolay ilişki geliştirmeyen çocukların daha fazla ihmal ve istismar edildiği belirtilmektedir.

Çocuğun yaşı ne kadar küçükse istismar olasılığı o kadar fazladır. Yapılan araştırmalar, bildirilen tüm istismar olgularının üçte birinin altı ayın altındaki, üçte birinin 6 ay-3 yaş arasındaki, üçte birinin ise 3 yaşın üstündeki çocuklar olduğunu ortaya çıkartmıştır. İstismara uğrama olasılığı 12 yaştan sonra belirgin bir şekilde azalmaktadır. Kız çocukların erkek çocuklara göre istismara daha fazla maruz kaldığı da (%52/%48 gibi bir oranla) yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkartılmıştır (17).

Anne-baba yakınlığına ve otoritesine sahip bir yetişkinle, bir çocuk veya ergen arasındaki her çeşit cinsel ilişki ensest (aile içi cinsel istismar) olarak tanımlanır ve istismara uğrayan çocukların %21,1'inde istismarcının aileden biri olduğu

gözlenmiştir (18). Ayrıca aile içi cinsel istismar, yapısı gereği aile içinde saklanmakta, toplumsal olarak kabul edilmemekte ve duygusal olarak da en yoğun etkiyi doğurabilmektedir (19). Cinsel istismar sonucu çocukta büyük bir soyutlanma duygusu, hatta kimi zaman mağdur olmasına rağmen toplum tarafından dışlanma ve damgalanma da söz konusu olabilmektedir (20,21).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda ise; enüresis, enkopresis, iştahsızlık, yalan söyleme, hırsızlık, bağımlılık, başarısızlık, duygusal açıdan tutarsızlık, uyumsuzluk, organik nedeni olmayan büyüme geriliği, depresyon, güvensizlik, içe dönüklük, intihar, saldırganlık, olumsuz benlik kavramı ve düşük benlik saygısı görülebilmektedir (20,21).

İstismar sonrası psikiyatrik bozukluk belirtileri sık gözlenmektedir. Düşük benlik saygısı, davranış problemleri, suça yönelme, depresyon, dissosiyatif semptomlar, anksiyete bozuklukları, kişilik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, akran ilişkilerinde bozukluklar, kendine zarar verme veya intihar, saldırganlık, yeme ve uyku bozuklukları, erken yaşta cinsel temalı davranışlar sergileme bunlardan bazılarıdır (22).

İhmal ve istismara uğrayan bir çocukta meydana gelebilecek değişimleri; deneyimli olması, objektif olması, başka birçok arkadaşı ile karşılaştırabilmesi ve rehabilitasyon sürecinde etkin rol oynayabilmesi nedeniyle öğretmenler bu konuda oldukça önemli bir

konumdadırlar. Öğretmenlerin konu ile ilgili bilinç düzeylerinin ve dikkatlerinin artırılması da önem arz eden diğer bir noktadır.

Öğretmenlerin ihmal ve istismar hakkında bilgi düzeylerinin değerlendirildiği bir çalışmada; istismar ve ihmale uğrayan bir çocukla karşılaştıklarında, yapılması gereken yasal sorumluluk ve zorunlulukları bildiğini düşünen öğretmenler %39.5 iken bilmediğini düşünenlerin oranı %60.5 olarak bulunmuştur. En sık bildirimde bulunmama nedeni %78,3 oranla yeterli düzeyde bilgiye sahip olmama olarak ifade edilmekte ve öğretmenlerin %34.2'si istismar ve ihmale uğrayan bir çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiğini bilmediğini düşünmektedir. Aynı zamanda bu öğretmenlerin %34.2'si meslek hayatları boyunca çocuk istismar ve ihmali olgusu ile karşılaşmışlardır (23). Ortalama 25.7 ±6,83 yıl deneyime sahip öğretmenlerle yapılan başka bir çalışmada ise öğretmenlerin sadece %15.7'sinin 'Eğitim Profesyonelleri için Kötü Muamele Durumları ile İlgili Kılavuz' undan haberdar olduğu gözlenmiştir. Öğretmenlerin konu ile ilgili eğitimlerinin gerekli olup olmadığı sorusuna ise özellikle 32 yıldan fazla deneyime sahip öğretmenler en büyük oranda "gerekli" cevabını vermişlerdir (23). Bu bulgular, öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda yapılandırılmış eğitim programları ile eğitim almaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, öğretmenler, çocuk ihmal-istismarı durumlarında çocuğa uygun yaklaşım ve tutumlar konusunda ve yasal sorumluluk veya zorunluluklar konularında bilinçlendirilmelidir. Öğretmenlere bu konu ile ilgili düzenli olarak seminer, sempozyum ve konferanslar düzenlenmelidir. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik öğretmenlerinin okullarda daha aktif ve etkin çalışmaları sağlanmalıdır. Çocuklar için cinsel eğitimin önemi vurgulanmalı ve okul müfredat programları içine yerleştirilmelidir. Okullarda verilecek cinsel eğitim programları; sağlıklı cinsel gelişim bilgisi vermeyi ve çocukların kendilerini cinsel istismardan koruma yollarını öğretmeyi hedefleyen nitelik ve içerikte olmalıdır.

Kaynaklar

- Jain AM. Emergency department evaluation of child abuse. *Emerg Med Clin North Am* 1999; 17(3): 575-593.
- World Health Organization Report of the consultation on child abuse prevention, 1999. Geneva. <http://www.who.int/iris/handle/10665/65900> (ET: 21.03.2017)
- Mc Donald KC. Child abuse: approach and management. *Am Fam Physician* 2007; 75(2): 221-228.
- Runyan D, Wattam C, Ikeda R, Hassan F, Ramiro L. Child abuse and neglect by parents and other caregivers. In: EG Krug, LL Dahlberg, JA Mercy, AB, R Lozano, Editors. World report on violence and health. WHO, Geneva, 2002.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu, 2010. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf> (ET: 21.03.2017)
- Sözen Ş, Çocuk İstismarını Tanıma ve Önlemede Sağlık Çalışanlarının Rolü, 27. Pediatri Günleri; Çocuk Dergisi, Bilimsel Program ve Özet Kitabı, 2005, İstanbul
- Şimşek F, Ulukol B, Bingöler B. Çocuk İstismarına Disiplin Penceresinden Bakış, *Adli Bilimler Dergisi* 2004; 3(1): 47-52.
- Kara B, Biçer Ü, Gökalp AS. Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2004; 47: 140-151.
- Yalçın N, Türkiye'de Çocuk İstismarı Ve Çözüm Önerileri. Beykent Üniversitesi Hastane Ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Projesi. İstanbul, 2011.
- Stewart C, Mezzich AC, Bang-Shuuh D. Parental psychopathology and paternal child neglect in late childhood. *Journal of Child and Family Studies* 2006; 15(5): 543-554.
- Bica I, Cunha S, Costa J, Cunha M, Albuquerque C, Santos MR. Child abuse: perception and teacher training. *Nurs Child Young People* 2016; 28(4): 105.
- Yurtcan E. Yeni Türk Ceza Kanunu Ve Yorumu. İkinci Baskı. İstanbul; Kazancı Kitap: 2006.
- Şahin F, Beyazova U. Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi* 2001; 151: 90-94.
- Berkowitz CD. Domestic violence: a pediatric concern. *Pediatr Rev* 2004; 25(9): 306-311.
- Tıraşçı Y, Gören Y. Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi* 2007; 34(1): 70-74.
- Sidebotham P, Heron J; ALSPAC Study Team. Child maltreatment in the "children of the nineties": a cohort study of risk factors. *Child Abuse Negl* 2006; 30(5): 497-522.
- Polat O. Çocuk Hakları Nedir? İstanbul: Analiz Yayınları, 2002: 5-39.
- Gençoğlu S, Hekimoğlu Y, Mutluer T, Özdemir PG, Gümüş O, Durmaz O ve ark. Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde Yaşayan Cinsel İstismar Mağdurlarının Sosyodemografik ve Klinik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Van Tıp Derg* 2016; 23(4): 318-323.
- Emslie GJ, Rosenfeld A, Incest reported by children and adolescents hospitalized for severe psychiatric problems. *Am J Psychiatry* 1983; 140(6): 708-711.

20. Ünal F. Çocuk İstismar ve İhmali. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 2008; 12(1): 9-18.
21. Dallar BY, Taşar MA, Kılınçoğlu B, Özmen S, Tıraş Ü. Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2013; 14: 27-35
22. Irmak TY. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir, 2008.
23. Dilsiz H, Mağden D, Öğretmenlerin Çocuk İstismar Ve İhmali Konusunda Bilgi Ve Risk Tanıma Düzeylerinin Tespit Edilmesi, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”, Sözel Bildiri, 2015.